

ПОЧАТОК НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ЇЇ ТРАГІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті розглянуто початок німецько-радянської війни у червні 1941 року та її катастрофічні наслідки для України. Значну увагу приділено величезним людським втратам та встановленню жорстокого окупаційного режиму.

Ключові слова: Друга світова війна, Україна, план «Барбаросса», айнзатцгрупи, окупація.

Abstract: The article examines the beginning of the German-Soviet war in June 1941 and its catastrophic consequences for Ukraine. Considerable attention is paid to the enormous human losses and the establishment of a brutal occupation regime.

Keywords: World War II, Ukraine, Operation «Barbarossa», Einsatzgruppen, occupation.

Вступ

Друга світова війна є однією з найбільших катастроф в історії людства. Вона вплинула на долі мільйонів людей, цілих народів та держав. Наслідки відчуваються й донині. Для України, яка була в складі СРСР, 22 червня 1941 р. стало переломним моментом, який значно змінив долю українців, поклавши початок періоду їхніх найважчих випробувань. Її доцільно порівнювати з 24 лютого 2022 р., коли російські загарбники, за подібним сценарієм, спробували втілити в життя власний варіант «бліцкригу».

Результати дослідження

У перший день німецько-радянської війни сталінська пропаганда одразу зазначила про підступність німецького нападу – між державами існував договір про ненапад, і це сталося без оголошення війни. Широко відомо, що після чергових переговорів з наркомом закордонних справ В. Молотовим А. Гітлер наказав готувати план нападу на СРСР. Але набагато менше відомо, до чого в цей час готувався Й. Сталін, оскільки, результати переговорів у Берліні його не влаштовували. Німеччина розпочала підготовку до можливого конфлікту з країною «советів» ще на початку 1940 р., коли стало зрозуміло, що остання не надто дотримується таємних домовленостей між сторонами. СРСР проводив низку наступальних дій із осені 1939 р. до літа 1940-го: анексію Західної України та Білорусі, захоплення Північної Буковини та Бессарабії, війну з Фінляндією. У грудні 1940 – січні 1941 рр. у Москві відбулася командно-штабна гра, яка засвідчила, що червоне військово-політичне керівництво усвідомлювало можливість великої війни. Було змодельовано дві фази: оборонну операцію (схожу на план «Барбаросса») та стратегічний наступ [1].

Всі мемуари, опубліковані у 1960–1980-х, стверджують, що напад Німеччини був раптовим. Утім, певні сигнали загрози все ж були, і радянське керівництво щонайменше знало про наявність у Німеччини планів наступу. Однак Сталін принципово не довіряв розвідданим. Вище військово командування, ймовірно, також ставилося до них з підозрою, хоча поява перших чотирьох директив одразу після початку нападу свідчить, що певні заготовки були. Отже, попри сумніви та небажання вірити в неминучість війни, частина керівництва готувалася до неї принаймні на рівні планування [1]. Оскільки Радянський Союз мав чисельну перевагу в техніці, Сталін сліпо вірив, що навіть у разі нападу Гітлера його армія зможе швидко дати відсіч і перехопити ініціативу. У травні 1941 р. він заявив: СРСР переходить від оборони до наступу, а Червона армія – це армія наступу. Відтоді й радянська пропаганда почала просувати ідею «війни малою кров'ю й на чужій території» [2]. Увечері 21 червня 1941 р. ефрейтор Вермахту Альфред Лісков дезертував, переплив р. Західний Буг біля Сокаля на Львівщині й здався радянським прикордонникам. Він попередив: на світанку Німеччина розпочне наступ. Командир прикордонного загону не повірив, але доповів далі. Інформація дійшла до генерала М. Кирпоноса – і той також не надав їй значення [2].

Станом на 22 червня 1941 р. Німеччина мала 134 дивізії в бойовій готовності та ще 73 у резерві. Удар наносили три групи армій, чисельністю понад три млн. військових. Їх підтримували 650 тис.

солдатів союзників – Фінляндії та Румунії. Згодом приєдналися також війська з Італії, Хорватії, Словаччини й Угорщини. Фронт простягався від Балтійського до Чорного моря [2]. Айнзатцгрупи почали операції з масових розстрілів. Першими жертвами стали єврейські чоловіки, роми, комуністи. Створювалися гетто й інші місця утримання для великої кількості євреїв. У цих злочинних акціях нерідко брали участь і німецькі військові [3].

Загалом Україна зазнала одних із найбільших втрат у Другій світовій війні серед усіх країн-учасниць. Однак внесок України в цю війну менш відомий і обговорюваний у світі порівняно з роллю росії. Як писав Едгар Сноу, кореспондент часопису «Saturday evening Post»: «війна, яку дехто вважає символом російської слави, мала б мати правильну назву. Назвати її слід було б українською війною. Міста, промисловість, землеробство, людинність жодної європейської країни не зазнали такого знищення, як Україна» [4]. Європа довго намагалася «умиротворити» Гітлера, поступившись йому Чехословаччиною. Потім більшість країн швидко опинилися під його контролем, часто без значного спротиву – прикладом є Франція, яка офіційно колаборувала з нацистами. На Сході ж війна з СРСР була набагато жорстокішою і кривавішою. Нацисти окупували великі території – Білорусь, краї Балтії, Україну, тоді як росію окупували лише на 3 % [4].

Висновок

Німецький напад 22 червня 1941 р. став поворотною точкою Другої світової війни й трагедією для мільйонів. Попри певні сигнали й попередження, радянське керівництво не змогло або не захотіло належним чином підготуватися до удару. Війна для України обернулася катастрофою – саме її територія стала ареною найжорстокіших боїв, масових вбивств і руйнувань. Україна понесла одні з найбільших втрат серед усіх країн-учасниць. Водночас її внесок у перемогу над нацизмом тривалий час замовчувався або приписувався винятково росії. Сьогодні важливо повертати історичну справедливість, визнаючи ключову роль України в тих подіях і вшановуючи її жертви та героїзм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шурхало Д. 22 червня 1941 року: до якої війни готувався Сталін і чи випередив його Гітлер?. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/31319039.html> (дата звернення: 04.06.2025).
2. Напередодні німецько-радянської війни в Києві готувалися відкрити Республіканський стадіон, а в Узбекистані попереджали про велике лихо через прокляття Тамерлана. URL: <https://babel.ua/texts/95377-naperedodni-nimecko-radyanskoji-viyni-v-kiyevi-gotuvalisya-vidkriti-respublikanskiy-stadion-a-v-uzbekistani-poperedzhali-pro-velike-liho-cherez-proklyattya-tamerlana-shcho-vidbuvalosya-21-cherhvnya-194> (дата звернення: 04.06.2025).
3. Вторгнення до Радянського Союзу, червень 1941 року. Holocaust Encyclopedia | United States Holocaust Memorial Museum. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/invasion-of-the-soviet-union-june-1941> (дата звернення: 04.06.2025).
4. Аналіз: 8 травня - День перемоги над нацизмом: Україна в Другій світовій війні: що варто знати. Головні новини з України сьогодні - Kyiv Post. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/analysis/52213> (дата звернення: 04.06.2025).

Гончарук Ярослав Олександрович – студент групи 1KITC-236, Факультету менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: gonkaruk1kits23b@gmail.com

Honcharuk Yaroslav Oleksandrovych – student of group 1KITS-23b, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: gonkaruk1kits23b@gmail.com

Науковий керівник – Герасимов Тимофій Юрійович – доктор історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна, e-mail: timger84@gmail.com

Supervisor – Gerasymov Tymophiy – doctor of historical sciences, assistant of professor of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: timger84@gmail.com